

III. STUDII, DISCUȚII, COMENTARII (R. MOLDOVA ȘI UCRAINA)

UNELE ASPECTE REFERITOARE LA INVESTIGAȚIILE SPECIALE ȘI PROCESUL PENAL ÎN CONTEXTUL ASIGURĂRII SECURITĂȚII NAȚIONALE A REPUBLICII MOLDOVA

Conf. univ. dr. Boris GLAVAN,
Secretar științific al Senatului Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0002-3838-4308

Conf. univ. dr. Alexandru CICALA,
Șef al Catedrei „Activitate specială de investigații și anticorupție”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0001-5900-0679

Abstract: *The present study is dedicated to the analysis of the new policy of legal regulation of the special investigation activity implemented through the recent reforms that directly targeted the matter of the criminal process and national security. Through the complex analysis of national legislation, it was found that the new vector of legal regulation of special investigative measures as fundamental elements of special investigative activity is oriented towards decentralization, which implies that the different types of special investigations must be regulated in separate laws. Following the research of the subject, it is concluded that the new regulations regarding the special investigation activity should not be understood as a restriction of the scope of special investigations, but rather as a horizontal expansion of the legal regulations according to the assigned tasks and goals this kind of complex activity.*

Keywords: *criminal process, national security, decentralization.*

Introducere

Scopul primordial al unei societăți democratice constă în garantarea securității populației împotriva diverselor tipuri de amenințări, inclusiv a infracțiunilor, considerate cele mai agresive și periculoase forme de pericol. Absența amenințărilor care ar putea pune în pericol sistemul axiologic adoptat de o comunitate – sistem ce ghidează comportamentul și activitățile acesteia și reflectă modul de gândire, de

viață și de activitate al unui popor – reprezintă înțelesul pragmatic al conceptului de securitate națională¹.

Prin promulgarea Constituției în 1994², Republica Moldova s-a proclamat stat de drept, democratic, în care demnitatea umană, drepturile și libertățile persoanei, libera dezvoltare a personalității, dreptatea și pluralismul politic sunt valori supreme și sunt garantate. Aceste garanții, stipulate în art. 1 al Constituției Republicii Moldova, nu ar trebui înțelese doar ca reacții ale organelor abilitate ale statului pentru restabilirea drepturilor persoanei în situațiile în care acestea sunt deja lezate. În primul rând, garanțiile trebuie să vizeze prevenirea situațiilor în care aceste valori sunt în pericol, adică înainte de lezarea lor efectivă, atunci când ele sunt doar amenințate de manifestările elementelor criminale sau de alți factori nocivi care subminează încrederea cetățenilor în promisiunile de securitate ale statului³.

În contextul onorării obligațiunii de asigurare a securității naționale, statul și-a rezervat diferite instrumente pentru realizarea acestui obiectiv, printre care activitatea specială de investigații ocupă un loc aparte. Practic în mod unanim, la nivel internațional, național și doctrinar, este recunoscută importanța de neînlocuit a activității speciale de investigații în privința protejării valorilor statului de drept mai ales în condițiile actuale în care aceste valori sunt amenințate de forme complexe de criminalitate, în special cu caracter organizat, care aplică cu iscusință metode și tehnici din ce în ce tot mai noi și mai sofisticate de camuflare a acțiunilor și urmelor infracționale⁴.

Eficacitatea acestei activități este direct proporțională cu calitatea reglementărilor juridice. Totodată, este de remarcat dificultatea reglementării acestei materii, determinată de o multitudine de factori, printre care se evidențiază caracterul său intruziv în drepturile și libertățile persoanei, ceea ce impune constant necesitatea de a găsi un echilibru între interesul privat și cel public. În efortul de a menține această balanță, legislația Republicii Moldova a parcurs un amplu și îndelungat proces de reformare, înregistrând schimbări conceptuale semnificative, inclusiv în segmentul de asigurare a securității naționale. Înțelegerea corectă a acestor modificări are o importanță deosebită atât pentru mediul academic, cât și pentru practicienii implicați în desfășurarea acestui gen de activitate.

¹ ROȘCA, L. Concepția securității naționale a Republicii Moldova: obiective prioritare. In: *Relații internaționale. Plus*, 2011, nr. 1, pp. 61-67. ISSN 1857-4440.

² Constituția Republicii Moldova, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr. 1, pp. 5-32.

³ GLAVAN, B. Reflecții privind efectuarea investigațiilor speciale în vederea asigurării securității naționale. In: *Vectorul european al Republicii Moldova – factor determinant în consolidarea statului de drept*. Chișinău, 2023. „Tipografia Centrală”. pp. 49-61 ISBN 978-5-88554-193-0.

⁴ GLAVAN, B., CICALA, A. Interceptarea și înregistrarea comunicărilor și imaginilor – instrument juridic eficient în combaterea criminalității. In: *Protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în procesul asigurării ordinii și securității publice*, Ed. Editia III-a, 7 decembrie 2023, Chișinău. Chișinău: Departamentul Editorial-Poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare” al MAI, 2023, Ediția III-a, pp. 256-266. ISBN 978-9975-135-84-9.

Metodologia studiului cuprinde metodele tradiționale de cercetare: logică, gramaticală, analiză și sinteză, deducție și inducție, observație și comparație. În baza analizei materialelor pertinente (legislația națională și literatura de specialitate) sunt formulate concluziile și propunerile corespunzătoare.

Rezultate obținute și discuții

Anul acesta se împlinesc 30 de ani de la promulgarea primei legi consacrate reglementării juridice a activității speciale de investigații în Republica Moldova. În această perioadă, reglementarea juridică a suferit numeroase modificări, culminând în 2012 cu abrogarea primei Legi nr. 45/1994⁵, ca urmare a condamnării Republicii Moldova la CEDO⁶ pentru insuficiența garanțiilor din această lege împotriva eventualelor abuzuri, și adoptarea Legii actuale nr.59/2012⁷, precum și completarea Codului de procedură penală⁸ cu o nouă secțiune dedicată investigațiilor speciale.

Reforma juridică din 2012 a produs schimbări esențiale în reglementarea activității speciale de investigații, generând în același timp numeroase întrebări la care era adesea imposibil de găsit răspunsuri argumentate și logice. Aceasta a avut efecte negative asupra practicii judiciare.

Discuțiile contradictorii s-au intensificat în privința sediului reglementărilor juridice referitoare la activitatea specială de investigații în sistemul de drept național. Polemicile au continuat și în legătură cu raportul dintre activitatea specială de investigații și procesul penal, precum și cu rolul acestei activități în asigurarea securității naționale. Neclaritatea a persistat și în privința competențelor subiecților împuterniciți să desfășoare această activitate, inclusiv în ceea ce privește efectuarea măsurilor speciale de investigații și utilizarea rezultatelor obținute prin aceste măsuri în procesul probator.

Multitudinea dificultăților de înțelegere a problemelor adunate în materia activității speciale de investigații a condus la noile modificări juridice din 2023, care pe lângă intențiile bune de perfecționare a cadrului normativ, noile prevederi generează alte întrebări de ordin conceptual la care nici legiuitorul, și nici doctrina nu se grăbesc să răspundă.

Privită prin prisma scopurilor și sarcinilor activității speciale de investigații, redacția actuală a Legii nr. 59/2012 este total diferită față de cea precedentă. Printre

⁵ Legea privind activitatea operativă de investigații: nr. 45 din 12 aprilie 1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr. 11-13, 38. (Abrogată în 2012).

⁶ Cauza Iordachi și alții contra Republicii Moldova. Cererea nr. 25198/02. Hotărârea CtEDO din 10.02.2009, definitivă din 14 septembrie 2009. (Strasbourg) [citat:20.10.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-91245>.

⁷ Legea privind activitatea specială de investigații: nr. 59 din 29 martie 2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr. 113-118, 373.

⁸ Codul de procedură penală al Republicii Moldova: nr. 122 din 14-03-2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr. 248-251 art. 699.

scopurile activității speciale de investigații nu se mai regăsește asigurarea securității statului, apărarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor, combaterea criminalității, descoperirea și cercetarea infracțiunilor. În schimb, au fost introduse unele scopuri noi, precum asigurarea locurilor de detenție.

De asemenea, schimbări s-au produs și la nivelul sarcinilor menționate în art. 2 al Legii nr. 59/2012, fiind eliminate așa sarcini precum colectarea de informații despre posibile evenimente și/sau acțiuni ce ar putea pune în pericol securitatea statului, relevarea atentatelor criminale, prevenirea, curmarea infracțiunilor și identificarea persoanelor care le organizează și/sau le comit; descoperirea și cercetarea infracțiunilor; depistarea bunurilor provenite din activități ilegale și colectarea probelor privind aceste bunuri. Totodată, au fost introduse sarcini noi, precum relevarea și prevenirea criminalității; colectarea informațiilor privind posibilele fapte sau evenimente care ar putea periclita ordinea publică sau siguranța în locurile de detenție; asigurarea protecției martorilor și a altor participanți la procesul penal; asigurarea protecției subiecților activității speciale de investigații.

În acest context, remarcăm faptul că termenul „securitatea statului” echivalează cu termenul „securitate națională”⁹, în sensul că nu se referă la securitatea unui anumit „grup etnic”, ci la securitatea unui întreg „popor”, a unui „stat”¹⁰ în sensul larg al cuvântului ce cuprinde întreaga populație de pe un anumit teritoriu.

Modificări esențiale s-au făcut și în privința temeiurilor de efectuare a măsurilor speciale de investigații, fiind eliminate temeiurile în baza cărora puteau fi dispuse măsurile de investigații privind examinarea circumstanțelor care pun în pericol securitatea statului, precum și cele în baza cărora puteau fi verificate sesizările privind infracțiunile săvârșite sau a celor aflate în faza de pregătire sau tentativă. Nu se mai regăsesc printre temeiurile de efectuare a măsurilor speciale de investigații nici actele procesuale ale judecătorului de instrucție, ale procurorului sau ale ofițerului de urmărire penală. În schimb, lista temeiurilor a fost completată cu unele temeiuri noi ce ar permite dispunerea măsurilor în vederea realizării noilor sarcini ale activității speciale de investigații.

În contextul modificărilor menționate, legiuitorul a mai dispus că ofițerul de investigații, activând în baza Legii nr. 59/2012, are obligația să sesizeze organul de urmărire penală atunci când din materialele obținute reiese că se pregătește, se săvârșește sau a fost săvârșită o infracțiune, urmând a se proceda în baza Codului de procedură penală.

⁹ CUȘNIR, V. Reflecții privind regimul juridic al măsurilor speciale de investigații pentru colectarea de informații despre posibile evenimente și/sau acțiuni ce ar putea pune în pericol securitatea statului. În: *Mandatul de securitate: probleme actuale de interpretare, legislație și practică, conferință științifico-practică națională*. Chișinău, 2020. Tipogr. «Print-Caro». pp. 17-23.

¹⁰ ALBU, N. Conceptele de securitate și securitate națională: teorii și politici. In: *Revista Militară. Studii de securitate și apărare*, 2010, nr. 1(3), pp. 4-13. ISSN 1857-405X.

De asemenea, a fost revizuit și nomenclatorul măsurilor speciale de investigații, în prezent existând două seturi de măsuri aproape identice, dar reglementate distinct în Legea nr. 59/2012 și în Codul de procedură penală. Modificări s-au făcut și în privința procedurii de dispunere a măsurilor speciale de investigații, de consemnare și valorificare a rezultatelor obținute, însă o modificare și mai esențială este prevederea conform căreia Legea nr. 59/2012 reglementează activitatea specială de investigații în afara procesului penal [art. 1 alin. (2)], ceea ce prezumă faptul că această lege reglementează doar o parte a activității speciale de investigații, o altă parte fiind reglementată de Codul de procedură penală.

Merită remarcată și modificarea listei subiecților activității speciale de investigații prevăzută în art. 6 din Legea nr. 59/2012, printre aceștia nu se mai regăsește Serviciul de Informații și Securitate, ceea ce ar putea să sugereze că acest organ a fost lipsit de competența de efectuare a activității speciale de investigații. Pe de altă parte, prin promulgarea Legii nr. 179/2023 cu privire la activitatea contrainformativă și informativă externă¹¹, Serviciului de Informații și Securitate i s-au oferit un șir de instrumente de culegere a informațiilor care în esență sunt aproape identice cu măsurile speciale de investigații.

Relatările de mai sus ar putea fi interpretate ca pe o reducere a sferei de acțiune a activității speciale de investigații, deși, în viziunea noastră, noile reglementări ar trebui înțelese în sensul unei noi sistematizări a reglementărilor normative cu privire la acest gen complex de activitate. Este mai degrabă o extindere pe orizontală a cadrului normativ consacrat reglementării diferitelor tipuri de activitate specială de investigații.

În scopul unei mai bune înțelegeri a politicii de reglementare juridică a investigațiilor speciale și a direcției de dezvoltare a acestora este binevenită cunoașterea contextului în care s-au făcut modificările corespunzătoare. În lipsa unor astfel de cunoștințe există riscul înțelegerii eronate a relației dintre diferitele norme menite să reglementeze acest gen de activitate specific.

Merită amintit faptul că până în 1994, activitatea specială de investigații era reglementată prin acte normative departamentale și interdepartamentale, la nivel de lege fiind doar unele referințe cu privire la măsurile speciale de investigații. Adoptarea Legii nr. 45/1994 a marcat un moment istoric foarte important pentru dezvoltarea reglementării juridice a materiei discutate, fiind recunoscută la nivel legal existența unor forme, mijloace și metode secrete de apărare a valorilor constituționale și de combatere a criminalității¹².

Prin adoptarea Legii nr. 45/1994 s-a urmărit unificarea, sistematizarea și dezvoltarea tuturor normelor juridice într-un singur act normativ, pentru a reglementa

¹¹ Legea privind activitatea contrainformativă și activitatea informativă externă: nr. 179 din 7 iulie 2023. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2023, nr. 267-270, 455.

¹² GLAVAN, B. *Activitatea specială de investigații și procesul penal: aspecte comune și delimitări: Studiu monografic*. Chișinău: 2022 (Print-Caro). – 475 p.: ISBN 978-9975-135-63-4. p. 42.

diversitatea relațiilor sociale ce pot apărea în contextul realizării unor sarcini specifice prin investigații speciale. Legea nr. 45/1994 era centrul de greutate, principalul act normativ menit să reglementeze această materie. Această lege reglementa cele mai esențiale aspecte ale activității speciale (operative) de investigații, precum definirea conceptului în care se remarca scopul principal al acestei activități, determinarea sarcinilor și principiilor specifice, aprecierea nomenclatorului exhaustiv al măsurilor de investigații, aprecierea exhaustivă a temeiurilor și condițiilor de dispunere și efectuare a măsurilor investigative, evaluarea și valorificarea rezultatelor obținute prin efectuarea investigațiilor speciale, controlul acestei activități, atragerea cetățenilor la realizarea investigațiilor speciale etc.

Recunoașterea legitimității investigațiilor operative/speciale și a reglementării relațiilor sociale care apar în acest spațiu, precum și includerea ulterioară a acestora în Nomenclatorul specialităților științifice¹³ a creat un mediu favorabil și creativ pentru fundamentarea teoretică a obiectului, sistemului și metodologiei ei de cercetare ca știință juridică independentă.

În doctrină s-a remarcat faptul că reglementarea legală a activității speciale de investigații are caracter funcțional, relațiile dintre stat și cetățean fiind reglementate în legătură cu necesitatea de protejare a intereselor vitale ale persoanei, societății și statului. Această reglementare presupune influența imperativă a statului asupra unui grup de relații sociale ce apar în sfera acestui materii¹⁴.

Obiectul reglementării legale a activității speciale de investigații îl constituie raporturile juridice care apar, durează și încetează în limitele și în legătură cu practicarea acestui gen de activitate¹⁵. S-a menționat că aceste raporturi ar avea caracter independent și nu pot fi confundate cu cele procesual-penale, întrucât se desfășoară de obicei în mod confidențial, în secret, diferit față de cele reglementate de Codul de procedură penală. În același timp, ele nu au nici caracter contravențional, deoarece obiectul lor nu ține de contravenții. Tot în acest context au fost statuate și limitele reglementării juridice a activității speciale de investigații, limita inițială fiind marcată de posibilitatea oferită de stat de a interveni în relațiile publice care nu sunt încă reglementate cu ajutorul normelor ramurilor „tradiționale” de drept, precum procesual penal, procesual contravențional etc., dar necesitând deja intervenția acestuia pentru reprimarea în timp util a amenințărilor la adresa siguranței persoanei, a societății și a statului. Cât privește limita finală a reglementării juridice a investigațiilor speciale, s-a menționat că spațiul juridic al investigațiilor speciale se extinde până la hotarul care desparte acest gen de activitate de alte tipuri de activitate conexe, fiind vorba în primul rând de procesual penal¹⁶.

¹³ Hotărîrea Guvernului nr. 1025 din 14 septembrie 2004 cu privire la aprobarea Nomenclatorului specialităților științifice. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2004, nr. 178-180, art. 1222. Hotărîrea Guvernului Nr. 199 din 13-03-2013 cu privire la aprobarea Nomenclatorului specialităților științifice. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr. 60-63, art. 253.

¹⁴ ШУМИЛОВ, А.Ю. *op. cit.* 2008. - 391 c. ISBN 978-5-89784-140-0, p. 48.

¹⁵ Ibidem, C. 49.

¹⁶ ШУМИЛОВ, А.Ю. *op.cit.* 2008. pp. 49-50.

Legea nr. 45/1994 a consacrat în art. 3 principiul respectării drepturilor și libertăților persoanei, alături de principiul legalității. Această lege a detaliat conținutul principiului respectării drepturilor și libertăților persoanei în cadrul activității operative de investigații, prevederi regăsite în articolele 5, 6, 7 și 8. Aceste articole garantau dreptul persoanei de a contesta acțiunile organelor de investigații, dreptul la explicații în cazul aplicării neîntemeiate a măsurilor operative, precum și dreptul la despăgubiri în cazul încălcării drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor fizice sau juridice.

La scurt timp după adoptarea Legii nr. 45/1994, a fost adoptată și Constituția Republicii Moldova la data de 29 iulie 1994, care a oferit baza legală pentru instaurarea unui stat modern și civilizat, fundamentat pe principiile democrației, separării puterilor în stat și priorității acordate drepturilor și libertăților omului. Constituția, având forță juridică supremă și efect direct al normelor sale, a impus organelor de stat în domeniul activității operative de investigații să se conformeze principiilor constituționale.

Aceste principii constituționale includ recunoașterea de către stat a drepturilor și libertăților și demnității omului ca valori supreme (art. 1), garantarea acestora în conformitate cu principiile și normele generale recunoscute ale dreptului internațional (art. 4), egalitatea cetățenilor în fața legii (art. 16), prezumția de nevinovăție (art. 21), respectarea și ocrotirea vieții intime, familiale și private (art. 28), inviolabilitatea domiciliului (art. 29), inviolabilitatea secretului corespondenței (art. 30), și altele¹⁷.

Pe măsură ce accentul politicii din Republica Moldova și din alte republici ex-sovietice se îndrepta către consolidarea drepturilor și libertăților individuale, mediul criminal a exploatat la maximum această situație. Integrarea drepturilor persoanei în activitatea specială de investigații, împreună cu extinderea domeniului lor de aplicare, a creat un dezechilibru practic între organele de aplicare a legii și mediul criminal. În plus, progresul tehnico-științific de la sfârșitul mileniului a furnizat lumii criminale noi oportunități de comunicare rapidă, dinamică și la distanțe nelimitate. Grupările criminale din țara noastră au stabilit conexiuni puternice cu cele din străinătate. Extinderea noilor tehnologii, precum internetul și telefonul mobil, și exploatarea lor în scopuri criminale au redus eficacitatea procedurilor probatorii tradiționale în documentarea noilor forme de infracționalitate, cum ar fi corupția, protecționismul, traficul de ființe umane, drogurile, armele, spălarea banilor etc. Singurele mijloace adecvate pentru contracararea acestui nou

¹⁷ Constituția Republicii Moldova, aprobată prin Legea nr. 1 din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 29.03.2016, nr. 78 art. 140 [citat: 23.04.2023] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=128016&lang=ro#

val de criminalitate organizată au rămas cele operative de investigații, menite să furnizeze informațiile necesare pentru combaterea infracțiunilor¹⁸.

În perioada sfârșitului anilor '90 și începutului anilor 2000, s-a remarcat o extindere semnificativă a potențialului investigațiilor operative în combaterea criminalității. Legea nr. 45/1994 a suferit modificări și completări, adăugându-se noi sarcini, măsuri și temeuri pentru desfășurarea investigațiilor. Printre noile sarcini s-au inclus colectarea de informații referitoare la evenimente sau acțiuni ce amenințau securitatea de stat, militară, economică sau ecologică a Republicii Moldova. În plus, s-au introdus noi măsuri, cum ar fi cercetarea domiciliului și instalarea de echipamente de supraveghere, monitorizarea tranzacțiilor bancare, infiltrarea operativă în organizații criminale și experimentul operativ. De asemenea, s-au adăugat temeuri noi pentru desfășurarea măsurilor investigative, inclusiv indicațiile procurorului sau deciziile instanței de judecată, interpellările organelor internaționale și ale altor state. Totodată, s-a dublat și numărul de autorități cu dreptul de a efectua astfel de investigații, inclusiv crearea unor noi instituții, precum Centrul Național Anticorupție.

În ciuda extinderii capacității investigative operative, situația logistică nu corespundea nevoilor reale. De multe ori, angajații statului se aflau în imposibilitatea de a beneficia de condiții de lucru adecvate, fiind adesea nevoiți să improvizeze sau să își asigure singuri resursele necesare, ceea ce i-a determinat în unele cazuri să ocolească prevederile legale. Această situație a provocat nemulțumire în rândul societății civile, iar Legea nr. 45/1994 a fost contestată la Curtea Europeană a Drepturilor Omului și condamnată pentru lipsa unor garanții suficiente împotriva abuzurilor¹⁹.

În scurt timp, accentul investigațiilor operative a cunoscut o descreștere, iar rezultatele obținute (înregistrări audio, video, foto) au devenit tot mai greu de valorificat în procesul penal. Motivele invocate pentru aceasta erau adesea de natură formală: probele nu erau obținute de către organele de urmărire penală și erau obținute în afara cadrului legal prevăzut de Codul de procedură penală. Au existat situații în care rezultatele investigațiilor speciale (operative) erau anulate sub pretextul că ofițerii de investigații nu ar fi avut dreptul să utilizeze înregistrările audio-video²⁰, chiar dacă legea permitea explicit folosirea acestora în cadrul măsurilor operative de investigații, inclusiv în cadrul interceptării convorbirilor telefonice și a altor convorbiri [alin. (4) al art. 6 al Legii nr. 45/1994].

¹⁸ GLADCHI, Gheorghe, GLAVAN, Boris. Perfecționarea măsurilor încurajatoare prevăzute de Legea penală a RM în combaterea criminalității transnaționale. În: *Cooperarea internațională a organelor de drept în prevenirea și combaterea criminalității transnaționale*. (Conferința științifico-practică internațională. 5-6 noiembrie 2009). Chișinău, 2009. pp. 131-138.

¹⁹ Cauza Iordachi și alții contra Republicii Moldova, *op. cit.*

²⁰ GLADCHI, Gh., GLAVAN, B. Interceptarea convorbirilor telefonice și a altor convorbiri în contextul combaterii traficului de femei. În: *Probleme actuale privind combaterea traficului de femei*. Chișinău, 2011. pp. 56-60.

Reforma juridică din 2012 a implicat înlocuirea Legii nr. 45/1994 cu Legea nr. 59/2012 și includerea Secțiunii a 5-a „Activitatea specială de investigații” în Codul de procedură penală. Deși scopul declarat al acestei reforme a fost să sporească capacitatea de prevenire, investigare și combatere a criminalității, precum și protejarea securității statului prin implementarea de tehnici inovatoare²¹, rezultatele acesteia au fost diferite.

În realitate, reforma a consolidat doar faza urmăririi penale, deoarece 75% din totalul măsurilor speciale de investigații au fost permise exclusiv în această fază procesuală și doar pentru realizarea sarcinii de descoperire și cercetare a infracțiunilor. Celelalte măsuri, având un potențial de colectare a informațiilor mult mai redus, au fost menținute pentru îndeplinirea sarcinilor de prevenire și investigare a infracțiunilor, căutarea persoanelor, inclusiv a celor care se sustrag de la urmărirea penală, protejarea securității statului și identificarea bunurilor provenite din activități ilegale. În scurt timp, greutățile realizării acestor sarcini i-au nemulțumit pe practicieni²².

Această nouă realitate a impus căutarea unor soluții inovatoare, ceea ce a condus la inițierea de către Comisia de Securitate Națională, de Apărare și Ordine Publică a Parlamentului Republicii Moldova a unor eforturi de îmbunătățire a legislației în domeniul activității speciale de investigații²³. În acest proces au fost implicați practicieni, teoreticieni, judecători de instrucție, procurori și reprezentanți ai societății civile. Durata îndelungată a acestor eforturi pe o perioadă de aproape un deceniu, între anii 2015 și 2023, reflectă complexitatea problemelor legate de activitatea specială de investigații, procesul penal și drepturile omului, precum și lipsa unor cercetări fundamentale care ar putea oferi soluții pentru multe dintre aceste provocări.

Noile reglementări juridice în domeniul investigațiilor speciale, care au intrat în vigoare începând cu 1 ianuarie 2024, au avut ca scop principal perfecționarea cadrului legal pentru practicarea acestui gen de activitate, atât în cadrul procesului penal, cât și în afara acestuia. Printre obiectivele acestei reforme s-au numărat: delimitarea clară și strictă a activității speciale de investigații efectuate în cadrul procesului penal și în afara acestuia; consolidarea și extinderea capacităților investigative, atât în cadrul procesului penal (pe dosarele penale), cât și în afara acestuia (pe dosarele speciale); instituirea unui mecanism eficient de control, inclusiv autorizare și verificare, a măsurilor speciale de investigații dispuse și efectuate

²¹ NOTĂ INFORMATIVĂ cu privire la proiectul Legii privind activitatea specială de investigație. p. 24. [citat: 20.02.2024]. Disponibil: <https://www.parlament.md/LegislationDocument.aspx?Id=ee1a862b-d1be-4988-b913-a163bb8c3eb6>.

²² CSJ Dosarul nr. 4-1re-203/2014 din 30 octombrie 2014.

²³ NOTĂ INFORMATIVĂ la Proiectul de lege pentru modificarea unor acte normative (privind activitatea specială de investigații) [citat: 20.02.2024]. Disponibil: https://justice.gov.md/sites/default/files/document/attachments/nota_informativa.pdf.

în afara procesului penal; remedierea deficiențelor cadrului normativ, inclusiv a aspectelor care contraveneau principiilor constituționale²⁴.

Astfel, prin reforma din 2012, direcția dezvoltării reglementărilor juridice în materia activităților speciale de investigații a fost modificată de la unificare către descentralizare, fiind adoptate o serie de legi dedicate reglementării unor sectoare înguste ale investigațiilor speciale. Reglementările privind activitatea specială de investigații în materie penală au fost separate și integrate în Codul de procedură penală, în timp ce reglementările care nu implicau investigarea infracțiunilor au fost păstrate, în mare parte, în Legea nr. 59/2012, fiind adoptate, totodată, și alte legi speciale consacrate acestei materii.

Prin adoptarea Legii nr. 50/2012²⁵ s-a urmărit reglementarea distinctă a activităților de prevenire și combatere a criminalității organizate, deși reglementările Legii nr. 59/2012 acopereau, în mod intrinsec, prevenirea și combaterea infracțiunilor în general, inclusiv a celor legate de criminalitatea organizată.

Exact același lucru se poate spune și despre promulgarea Legii nr. 325/2013²⁶, care reglementează juridic investigațiile speciale în domeniul evaluării integrității instituționale și testării integrității profesionale. Această lege, elaborată pentru a reglementa efectuarea investigațiilor speciale într-un segment specific al prevenirii și combaterii criminalității, mai precis în contextul combaterii corupției, reprezintă o inițiativă semnificativă a unor actori implicați în activitatea specială de investigații. Printre acești actori se numără Centrul Național Anticorupție și Serviciul de Informații și Securitate, care au primit competența de a efectua testele de integritate. Afirmațiile conform cărora metodele și mijloacele utilizate în cadrul testelor de integritate nu fac parte din activitatea specială de investigații pot fi considerate parte a strategiei de promovare a acestei legi. Cu toate acestea, Curtea Constituțională a emis o decizie imediat după adoptarea Legii nr. 325/2013, subliniind că nu există diferențe semnificative între metodele și mijloacele utilizate în testele de integritate și cele aplicate în cadrul activității speciale de investigații²⁷.

Prin urmare, constatăm că, deși din punct de vedere formal relația dintre activitatea specială de investigații și activitățile reglementate de Legea nr. 50/2012 și Legea nr. 325/2013 ar părea diferită, în realitate acestea sunt identice.

²⁴ Ibidem, p. 3.

²⁵ Legea privind prevenirea și combaterea criminalității organizate: nr. 50 din 22 martie 2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, Nr. 103, 343.

²⁶ Legea privind testarea integrității profesionale: nr. 325 din 23 decembrie 2013. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 277-287, 586.

²⁷ Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 7 din 16.04.2015 privind controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 privind testarea integrității profesionale. [citat: 17.12.2023] Disponibil: <https://constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=532&l=ro>.

Adoptarea Legii nr. 308/2017²⁸, consacrată reglementării investigațiilor speciale pe segmentul prevenirii și combaterii spălării banilor și finanțării terorismului, se înscrie perfect în același scenariu de reglementare separată a unui segment al activității speciale de investigații, oferind astfel o soluție pentru problema generată de reforma din 2012 privind imposibilitatea efectuării investigațiilor speciale în vederea prevenirii și combaterii infracțiunilor.

Deși aceste investigații sunt considerate distincte de investigațiile speciale de jure²⁹, ele se suprapun de facto cu măsurile speciale de investigații³⁰. În acest fel, s-a conturat o nouă tendință în reglementarea juridică a activității speciale de investigații³¹, prin înființarea unor noi organe cu competențe specifice în domeniul prevenirii și combaterii unor tipuri restrânse de infracțiuni³². Aceste organe, deși distincte din punct de vedere legal, pot efectua investigații speciale similare cu cele din cadrul activității speciale de investigații³³.

Prin adoptarea Legii nr. 179/2023, care reglementează activitățile contrainformative și informative externe, s-a urmărit separarea din Legea nr. 59/2012 a normelor dedicate reglementării investigațiilor speciale pe segmentul asigurării securității Republicii Moldova. Această lege reflectă practic aceleași măsuri speciale de investigații, denumite însă măsuri contrainformative și măsuri informative externe.

Astfel, prin adoptarea acestei legi, s-a accentuat tendința de reglementare juridică separată a anumitor sectoare ale activității speciale de investigații. În acest fel, s-a realizat și delimitarea formală între cele trei tipuri de activități înrudite: activitatea contrainformativă, activitatea informativă externă și activitatea specială de investigații. Totuși, din punct de vedere teoretic, diferențele dintre aceste tipuri de activități rămân un subiect de dezbatere și analiză.

²⁸ Legea cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului: nr. 308 din 22 decembrie 2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr. 58-66, 133.

²⁹ Soroceanu Igor, Urmărirea penală – fază remarcabilă a examinării cauzei în vederea stabilirii adevărului. În: Revista Națională de Drept, nr.10-12 din 2020, pp. 113-118, ISSN 1811-0770.

³⁰ Soroceanu Igor, Conținutul măsurilor speciale de investigații din domeniul rețelelor de comunicații electronice. Partea I. În: Revista Vectorul European, nr.1 din 2022, pp. 34-38, ISSN 2345-1106 /ISSNe 2587-358X.

³¹ Soroceanu Igor, Conținutul măsurilor speciale de investigații din domeniul rețelelor de comunicații electronice. Partea II. În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale „Teoria și practica administrației publice”, ediția a 26-a, din 20 mai 2022, p.353-358, numărul total de pagini: 585, ISBN 978-9975-3542-3-3.

³² Soroceanu Igor, Conținutul măsurilor speciale de investigații din domeniul rețelelor de comunicații electronice. Partea III. În: Materialele Conferinței științifice internaționale „Integrarea europeană prin consolidarea educației, cercetării și inovației în țările Parteneriatului Estic”, din 16-17 mai 2022, pp. 250-256, numărul total de pagini: 260, ISBN 978-9975-165-23-5.

³³ Sili Vitalie, Soroceanu Igor, Protecția infrastructurii critice în contextul asigurării securității naționale. În: materialele Conferinței naționale științifico-practice „Securitatea națională a Republicii Moldova: provocări și tendințe”, organizată de Institutul Național de Informații și Securitate „Bogdan, Întemeietorul Moldovei” din cadrul Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova la 14 mai 2022, pp. 51-57, numărul total de pagini: 261.

Concluzii

Reforma din 2012 a adus schimbări esențiale în reglementarea măsurilor speciale de investigații și a activității speciale de investigații în general, ulterior însă s-a constatat că respectivele schimbări au creat probleme serioase de înțelegere și aplicare unitară a normelor de drept. Cel mai important este că această reformă a schimbat direcția de dezvoltare a reglementărilor juridice în materia activității speciale de investigații, ideea unificării normelor într-un singur act normativ fiind abandonată, în favoarea ideii de reglementare în acte juridice distincte a diferitelor tipuri de relații sociale vizate de această materie.

Astfel, reglementările activității speciale de investigații în materie penală au fost delimitate și incluse în Codul de procedură penală, ca o soluție adoptată de legiuitor pentru rezolvarea problemelor anterioare legate de valorificarea rezultatelor activității speciale de investigații, asigurarea drepturilor procesuale ale persoanelor supuse investigațiilor penale și sporirea controlului acestei activități în ceea ce privește investigarea infracțiunilor.

Existența unei legi separate, cum este Legea nr. 59/2012, poate fi explicată prin caracterul multidimensional al activității speciale de investigații, care cuprinde atribuții ce depășesc sfera investigațiilor penale.

Prin adoptarea Legii nr. 179/2023, reglementările activității speciale de investigații legate de asigurarea securității statului au fost separate într-un act normativ distinct. Această direcție sugerează posibilitatea ca în viitor și alte aspecte ale relațiilor sociale legate de activitatea specială de investigații să fie reglementate în legi separate. Este important de subliniat că această evoluție nu implică o restrângere a domeniului de aplicare al activității speciale de investigații, ci o reconfigurare a reglementărilor juridice în această materie.

Din punctul nostru de vedere, activitatea specială de investigații nu trebuie identificată cu limitele de reglementare ale Legii nr. 59/2012, deși această lege este consacrată exclusiv materiei activității speciale de investigații. Considerăm totuși că această lege trebuie văzută ca fiind una foarte importantă dar, în același timp, este doar una dintre multele acte normative care reglementează această materie. Din punct de vedere științific, didactic și aplicativ, activitatea specială de investigații rămâne o materie distinctă și complexă, iar la nivel juridic cumulând norme reflectate în diferite acte normative.

Prin urmare, cadrul normativ de reglementare a activității speciale de investigații are o structură complexă alcătuită din mai multe nivele: 1) Nivelul juridic internațional (Declarații, convenții, acorduri tangențiale problematicei ASI la care Republica Moldova este parte); 2) Nivelul juridic constituțional (Constituția; Deciziile Curții Constituționale); 3) Nivelul juridic legislativ (totalitatea legilor naționale care direct sau indirect reglementează ASI); 4) Nivelul juridic subordonat legii (ordine departamentale și interdepartamentale, dispoziții, instrucțiuni în materia ASI).

Bibliografie:

1. ALBU, N. Conceptele de securitate și securitate națională: teorii și politici. In: *Revista Militară. Studii de securitate și apărare*, 2010, nr. 1(3), pp. 4-13. ISSN 1857-405X.
2. Cauza Iordachi și alții contra Republicii Moldova. Cererea nr. 25198/02. Hotărârea CtEDO din 10.02.2009, definitivă din 14 septembrie 2009. (Strasbourg) [citat:20.10.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-91245>
3. Codul de procedură penală al Republicii Moldova: nr. 122 din 14-03-2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr. 248-251 art. 699.
4. Constituția Republicii Moldova, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr.1, pp. 5-32.
5. CSJ Dosarul nr. 4-1re-203/2014 din 30 octombrie 2014.
6. CUȘNIR, V. Reflecții privind regimul juridic al măsurilor speciale de investigații pentru colectarea de informații despre posibile evenimente și/sau acțiuni ce ar putea pune în pericol securitatea statului. În: *Mandatul de securitate: probleme actuale de interpretare, legislație și practică, conferință științifico-practică națională*. Chișinău, 2020. Tipogr. «Print-Caro». pp.17-23.
7. GLADCHI, Gh., GLAVAN, B. Interceptarea convorbirilor telefonice și a altor convorbiri în contextul combaterii traficului de femei. În: *Probleme actuale privind combaterea traficului de femei*. Chișinău, 2011. p.56-60.
8. GLADCHI, Gheorghe, GLAVAN, Boris. Perfecționarea măsurilor încurajatoare prevăzute de Legea penală a RM în combaterea criminalității transnaționale. În: *Cooperarea internațională a organelor de drept în prevenirea și combaterea criminalității transnaționale*. (Conferința științifico-practică internațională. 5-6 noiembrie 2009). Chișinău, 2009. pp. 131-138.
9. GLAVAN, B. *Activitatea specială de investigații și procesul penal: aspecte comune și delimitări: Studiu monografic*. Chișinău: 2022 (Print-Caro). - 475 p.: ISBN 978-9975-135-63-4. p.42.
10. GLAVAN, B. Reflecții privind efectuarea investigațiilor speciale în vederea asigurării securității naționale. In: *Vectorul european al Republicii Moldova – factor determinant în consolidarea statului de drept*. Chișinău, 2023. „Tipografi a Centrală”. p. 49-61 ISBN 978-5-88554-193-0.
11. GLAVAN, B., CICALA, A. Interceptarea și înregistrarea comunicărilor și imaginilor – instrument juridic eficient în combaterea criminalității. In: *Protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în procesul asigurării ordinii și securității publice*, Ed. Editia III-a, 7 decembrie 2023, Chișinău. Chișinău: Departamentul Editorial-Poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare” al MAI, 2023, Ediția III-a, pp. 256-266. ISBN 978-9975-135-84-9.
12. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 7 din 16.04.2015 privind controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 325 din

23 decembrie 2013 privind testarea integrității profesionale. [citat: 17.12.2023] Disponibil: <https://constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=532&l=ro>

13. Hotărîrea Guvernului nr. 1025 din 14 septembrie 2004 cu privire la aprobarea Nomenclatorului specialităților științifice. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2004, nr. 178-180, art. 1222.

14. Hotărîrea Guvernului Nr. 199 din 13-03-2013 cu privire la aprobarea Nomenclatorului specialităților științifice. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr. 60-63, art. 253.

15. Legea cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului: nr. 308 din 22 decembrie 2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr. 58-66, 133.

16. Legea privind activitatea contrainformativă și activitatea informativă externă: nr. 179 din 7 iulie 2023. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2023, nr. 267-270, 455.

17. Legea privind activitatea operativă de investigații: nr. 45 din 12 aprilie 1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr. 11-13, 38. (Abrogată în 2012).

18. Legea privind activitatea specială de investigații: nr. 59 din 29 martie 2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr. 113-118, 373.

19. Legea privind prevenirea și combaterea criminalității organizate: nr. 50 din 22 martie 2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr. 103, 343.

20. Legea privind testarea integrității profesionale: nr. 325 din 23 decembrie 2013. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 277-287, 586.

21. NOTĂ INFORMATIVĂ cu privire la proiectul Legii privind activitatea specială de investigație. p. 24. [citat: 20.02.2024]. Disponibil: <https://www.parlament.md/LegislationDocument.aspx?Id=ee1a862b-d1be-4988-b913-a163bb8c3eb6>

22. NOTĂ INFORMATIVĂ la Proiectul de lege pentru modificarea unor acte normative (privind activitatea specială de investigații) [citat: 20.02.2024]. Disponibil: https://justice.gov.md/sites/default/files/document/attachments/nota_informativa.pdf

23. ROȘCA, L. Concepția securității naționale a Republicii Moldova: obiective prioritare. În: *Relații internaționale. Plus*, 2011, nr. 1, pp. 61-67. ISSN 1857-4440.

24. ШУМИЛОВ, А.Ю. Курс основ оперативно-розыскной деятельности: учебник для вузов. 3-е изд., доп. и перераб. М.: Издательский дом Шумиловой И.И., 2008. 391 с. ISBN 978-5-89784-140-0.

25. Soroceanu Igor, *Urmărirea penală – fază remarcabilă a examinării cauzei în vederea stabilirii adevărului*. În: Revista Națională de Drept, nr.10-12 din 2020, pp.113-118, ISSN 1811-0770.

26. Soroceanu Igor, *Conținutul măsurilor speciale de investigații din domeniul rețelelor de comunicații electronice. Partea I*. În: Revista Vectorul European, nr.1 din 2022, pp. 34-38, ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X.

27. Soroceanu Igor, *Conținutul măsurilor speciale de investigații din domeniul rețelelor de comunicații electronice. Partea II*. În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale „Teoria și practica administrației publice”, ediția a 26-a, din 20 mai 2022, pp. 353-358, numărul total de pagini: 585, ISBN 978-9975-3542-3-3.

28. Soroceanu Igor, *Conținutul măsurilor speciale de investigații din domeniul rețelelor de comunicații electronice. Partea III*. În: Materialele Conferinței științifice internaționale „Integrarea europeană prin consolidarea educației, cercetării și inovației în țările Parteneriatului Estic”, din 16-17 mai 2022, pp. 250-256, numărul total de pagini: 260, ISBN 978-9975-165-23-5.

29. Sîli Vitalie, Soroceanu Igor, *Protecția infrastructurii critice în contextul asigurării securității naționale*. În: materialele Conferinței naționale științifico-practice „Securitatea națională a Republicii Moldova: provocări și tendințe”, organizată de Institutul Național de Informații și Securitate „Bogdan, Întemeietorul Moldovei” din cadrul Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova la 14 mai 2022, pp. 51-57, numărul total de pagini: 261.